

אין תרופת-פאטנט. שינוי שיטת-הבחירות לא ישנה דבר

השינוי הבחירי

הכנסת תיבחר בנפרד, על פי השיטה היחידה הקיימת. יבואו הכנסת תפקע על השילטון, תחליט יציב, על התקציב ותחוקק את החוקים. מבלי להפריע לנשיא לנהל את המדינה.

גם השיטה זו יש מעלות ומיגרעות. המעלה הגדולה היא שגם אם ישנה גושם המנטרלים זהו זה בפרט, לטעמי, שיהי מוכסם גיחול תקין של המדינה בירי ממשלה שתוכל לתכנן את מלכודת המעשה לתקופה של ארבע שנים, שתמשיך לסבול מזעזועים כלכליים, ואילו הכנסת, כשלה לשיקוף את כל מיגוון הדעות והאינטרסים בציבור, תוכל לפקח עליה למנוע חריגות ולנהל תוך כדי כך את הוויכוח הלאומי. יש לי נשיונה רעה לשיטה הזו. סדרה ליו שהיית הראשון שהעלה אותה על סדרה ליו הלאומי. עוד ב-1966 הצעתי לתנועת העולם הזה — כוח חדש למאבק אותה במצעה. היה זה אחד המקרים שבהם לא קיבלה תנועה זו את דעתי. אך יש בשיטה זו משהו מסחרי על רקע המציאות הישראלית. המחיר הוא מתן סמכות רבה מאוד בידי אדם אחד.

הופעה משותפת בבחירות אינה מבטיחה אחרות מעשית, וגם לא את חיסול תופעת הסחטנות. הדבר מוכח ברגע זה בעליל עליידי מפ"ח. היא חלק של המערך, אך היא מתנגדת למהלכים מסוימים (למשל: ממשלת-אחרות בהנהגת הליכוד, ואולי גם בהנהגת המערך). מיפגעה העבודה חייבת להתחשב בה, כאילו הופיעה בבחירות בנפרד.

בראי לדרב על שיטת הבחירות, אני נאלץ להיוקק שוב לסיפור ישן: איכר בא בפעם הראשונה לעיר הגדולה. הוא מציע ררך חלון ורואה אשה הפותחת בגר. הוא טיפש שכמותי? קורא האיכר, כל חיי אני הולך לבאר, שואב מים בעמל רב וסוחב את הרליים הכבדים הביתה? הוא נשם לחנות, קונה ברו מבחיק וממהר הביתה, שם הוא תוקע את הברו בקיר ופותח אותו. ומה רבה אכזבתו כששום מים אינם פורצים ממנו.

אילו הונהגה כארץ שיטה איזורית כלשהי, היו הבחירות מביאות לתוצאות הבאות: גוש גדול של הליכוד, גוש דומה של המערך, ובאמצע גוש דתי קטן, שהיה קובע מי ימשול, תמורת מחיר ענקי.

האיכר לא הבין כי לא כברו העיקר, אלא במערכת-המים. כאשר יש מים בצינור, די גם במקום פשוט בקצה הצינור. כשאין צינור-מים, גם הכרו המתחכם ביותר לא יעזור.

גוש רכיעי היה קם במיגור הערבי, ויתכן שגם הוא היה מסוגל להכריע. והמחיר: זרמים חשובים בציבור הישראלי היו נשארים מחוץ למעגל הפרלמנטרי של שאר השאר, שמאלנים, ערתיים ודתיים היו נואשים מן הכנסת ומסנים את מירצם למאבק

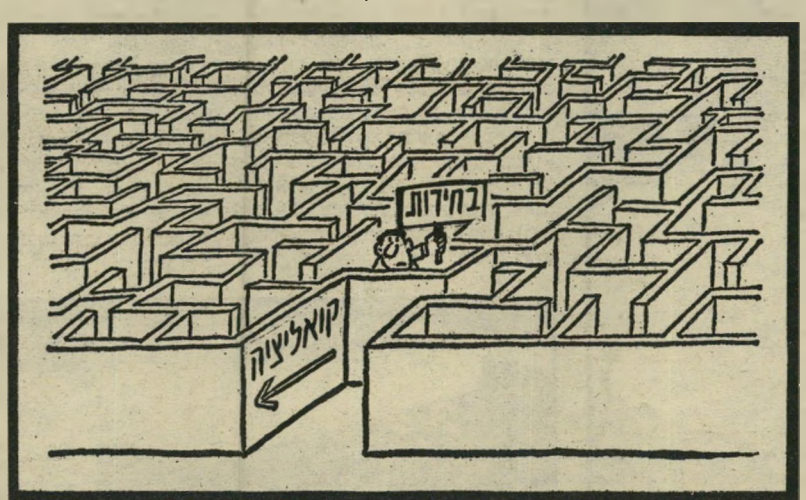
שיטת-הבחירות דומה לברו שבקצה הצינור. היא יכולה לווסת את מיקצת את הכוחות הפוליטיים הקיימים. אך אין היא יוצרת כוחות, ואין היא משנה אותם.

לרבים יש תרופת-פאטנט אחרת. זהו רעיון המתהלך כארץ כרוח-פאים מזה שנות דור: בחירות אזוריות. נוסח בריטניה הן בעלות מעלות ומיגרעות, כמו כל שיטה. מעלות ומיגרעותיהן הן שני הצדדים של אותו המטבע. השיטה מעניקה למיעוט גדול

שיטת-הבחירות המושלמת ביותר לא תצלה, אם מערכת הכוחות הפוליטיים אינה מאפשרת שילטון דמוקרטי תקין. ובאשר הכוחות הפוליטיים המצויים פועלים כראוי, מהותיים של שיטת-הבחירות משנה אך במעט.

מדינה בעלת דמוקרטיה יציבה, כמו

ארצות-הברית, שבה הדמוקרטיה מתחילה עוד כקהילה ובכיתה-הספר, ושרשיה מגיעים עמוק-עמוק אל רבדי המדינה כמות-נפשו, מלפני מאות שנים. אין חשש רב לגבי מתן סמכות כזאת בידי איש אחד. הוא נבחר, הוא עומד לדין הבורים, הוא צריך להיבחר מחדש או לפרוש. בארץ שלנו שבה שרשי היסודי קרטיה צעירים ורוספים, ולמעשה הם כמעט בבחינת נם, זוהי שיטה מסוכנת. נניח שבבחירות 1984 היה מתייצב כסופו של דבר אייאל שרון מול יצחק נבון, ושרון היה מנצח על חודם של אלף קולות. כמשך ארבע שנים יכול היה או המדינה כמעט כאות-נפשו, והיה מי ישרונו. ומי היה תוקע לירינו שהנשיא הנבחר היה באמת פורש כבוא העת מרצונו, ומוסר את השילטון לירוש?

מאז הבחירות לכנסת ה-11, עוסקים הכל

בכנסת, תחת לעסוק במים האמורים לזרום בהם. הפוליטיקה הפכה לעניין של שרברכות. אם אך יתקנו את שיטת-הבחירות, אם אך ימצאו את שיטת-הבחירות האיראנית, יבואו על תיקונם כל החוליים שהתגלו בבחירות אלה, החל בקיפאון הלאומי וכלה בפלגנות-הסער של מאיר כהנא.

אך גם שינוי דראסטי כמו הנהגת השיטה הנשיאותית בצורה זו או אחרת, לא היה משנה את המצב בישראל מעיקרו.

כדי לפעול באורח דמוקרטי היה הנשיא צריך לקבל את אישור הכנסת לתקציב, לחוקים הרצויים לו ולמעשיו. בכנסת היה נשאר השטע בין שני מחנות מאוונים, כשהדתיים בתוך.

הרפובליקה של ויימאר, כך מסתבר לפי הנחה זו, נפלה מפני ששיטת-הבחירות שלה לא היתה טובה. הפאשיזם ניצח באיטליה בגלל כביה של שרברכות. הקיפאון הפוליטי בישראל הוא תוצאה של תקלה טכנית.

אין תרופת-פלא. אין נסים. אלף שרברכים

תרוצים, שכל אחד מהם נושא בתואר של פרופסור לחוק קונסטיטוציוני, אינם יכולים להוציא מים מברז שאינו מחובר למערכת. שום שיטה לא תרפא שטע, הקיים במציאות. ניתן להתגבר עליו רק על-ידי גיחול מאבק רעיוני, חינוכי, וימימי. אין זה רק עניינם של פוליטיקאים, שהם כסר-הכל כקצף על פני המים. זהו מאבק של משרדים וסופרים, עיתונאים ומחנכים, אנשי חזון ורוח.

מעמד של רוב, בעודה מקפחת ציבורים גדולים על-ידי צימצום דראסטי של ייצוגם הפרלמנטרי, או על-ידי הוצאתם מן הפרלמנט בכלל. בכריטיניה עצמה גוברת הרישה לעבור לשיטה היחסית.

הבחירות לכנסת ה-11 גילו שיש בארץ שטע עמוק. אין זה עניין טכני, שיש לו תיקון טכני. זוהי תרומה שנפערה בין שני חלקים של הציבור הישראלי; תהום עדתית, אידיאולוגית, רוחנית ורגשית. שני החלקים האלה שווים כרגע זה בגודלם ומנטרלים זה את זה לגמרי. זוהי המציאות.

המעלה היא שהשיטה עוזרת להקמת שילטון יציב, דבר שכל דמוקרטיה זקוקה לו. המיגרעות היא שהיא לאין שיעור פחות דמוקרטית מאשר השיטה היחסית.

מי שסבור שיש לו תרופת-פאטנט לבעיה זו הוא שרטה. גרוע יותר: הוא בורה מבעיה עמוקה, כאובה, ואולי קטלנית, אל תוך עולם של טכניקה הפוטורית. הוא מחפש את הברו המושלם, הפותר את כל הבעיות.

המאבק הזה יורחב בניכוי התודעה הציבורית, ובסופו של דבר יגבר מחנה אחד. כאשר ישתנו יחסי-הכוחות, ישת"ף קץ המצב החדש בכל שיטת-הבחירות שהיא.

יש עוד מעלות: במדינה גדולה ורענונית היא ררושה כדי להבטיח ייצוג לאיזורים בעלי אינטרסים שונים. בישראל היא תביא לייצוג הרבה יותר גדול של עדות-המזרח. היא גם יוצרת קשר הרבה יותר חזק בין הבוחרים ובין הנבחר. אולם כל אלה הן מעלות יחסיות. בכריטיניה רמת הנבחרים אינה עולה על רמת נבחרינו, וציבור הכסילים מיוצג בפרלמנט הכריטי על פי גודלו, ואף מעבר לזה. חרף כל התיאוריות תלוי גורלו של הנבחר בכריטינה במנגנון-מיפגעתו לא פחות מאשר בארץ. המנגנון קובע, כסופו של דבר, מי יהיה המועמד בכל מחוז. לאישיות מכריעה, שאין לה גיבוי של המנגנון, יש סיכוי קטן מאוד להיבחר. וינסטון צ'רצ'יל הגדול נכשל בראשית דרכו כמה פעמים בניסיונו להיבחר לפרלמנט, מפני שלא היה לו גיבוי כזה.

שינוי שיטת הבחירות

אפשר להעלות את מושכות-החסימה לשניים, שלוש או ארבעה אחוזים. רוב של 61 חברי כנסת יכול לעשות זאת בהרמת ידיים. מה תהיה התוצאה לגבי הקיפאון הנוכחי? אפס.

תרופת-פאטנט מסוג אחר לגמרי היא

השיטה הנשיאותית. בארצות-הברית נבחר ראש-הממשלה (הקרני נשיא) בבחירות ישירות. די לו ברוב קטן של קולות כדי להיבחר. (וזהו התיאוריה. למעשה אין זה בריוק כך. העם בוחר בכבר-בוחרים מצומצם, וזה עשוי לשכשך את התוצאות במידה מסוימת.) הנשיא מקים ממשלה, שאינה זקוקה לאישור הפרלמנט. הפרלמנט נבחר בבחירות נפרדות. בשני בתי הקונגרס האמריקאי יכול לשלוט רוב שלש מתנגדי הנשיא. חלוקת-הסמכויות כפדרית יוצרת איזון בין הממשלה, הכפופה לנשיא בלבד, ובין הפרלמנט. בצרפת נבחר הנשיא בבחירות אישיות, והוא הממנה את הממשלה, אך זו זקוקה לאמון הפרלמנט. שנבחר גם הוא בנפרד.

אילו היתה קיימת בישראל חסימה של — נניח — שלוש אחוזים, היו הפאשיסטים מקימים לקראת הבחירות גוש (למשל: התחיה, כך ומורשה), אותו הדבר היה קורה גם במחנה השלום. וראים היו מתאחדים בגוש של מנהיג שהיה מופרך יום אחי הבחירות. לווייני הכני אחר היו מצטרפים אליו, כפי שהצטרפה אליו שולמית אלוני למחרת הבחירות של 1981.

הוא הריץ לגבי האשליה ששינוי שיטת-

הבחירות יעצור את מיצעד הפאשיזם. הלאומנות המעוותת, הגזענות, הקנאות החומוייניסטית צומחות מקרקע החיים הלאומיים. קרקע הצמיחה שלהם הוא הבית, גן-הילדים, בית-הספר, הצבא, כליהתיקשורת. שם זירת המאבק, שם הוא יוכרע.

מי שמאמין כי התחבמות כלשהי בשיטת-הבחירות, המצאה טכנולוגית כלשהי בצנרת האלקטרונית, יכולות לעצור תנועה שאשליה אמיתית, אינו יודע מה הוא עושה. הפאשיזם צמח במדינות שהיתה בהן שיטת-בחירות יחסית ובמדינות שהיתה בהן שיטה איזורית. כסיפור שכבר הזכרנוהו לאחוזנה כמה פעמים, זה אינו יכול לקרות כאן; יתאר סינקלייר לואיס על-ידי הפאשיזם בארצות-הברית, והוכיח כי דווקא המישטר הנשיאותי מקל על כך מאוד. אין בריחה מן המציאות. אי-אפשר לגבור עליה בדרך של תרופת-פלא. יש להתמודד עימה. יש לנצחה.

במציאות של ישראל קיימות בחירות אישיות דווקא באמצעות השיטה היחסית. עזר וייצמן, שולמית אלוני, אמנון רובינשטיין (וגם אני בשעתו) נבחרו על בסיס אישי. קרוב לוודאי שלא היו נבחרים אילו היתה קימת בארץ השיטה האזורית. יש כל מיני שיטות בניינים. בגרמניה, למשל, יש בחירות אישיות המשולבות בבחירות יחסיות. חלק מן המושכים מתמלאים על פי הבחירות